

daarna kon men elke middag en avond het uitbundig lachen horen van de gevangenen . . .

In 1943 hadden wij behoorlijk vrije tijd, men kon wel rekenen op elke avond na half acht en meestal nog zaterdagmiddags en de hele zondag . . . Al die ellende van staande eten . . ., van mishandelen, van de tot in het krankzinnig-moorddadige toe doorgevoerde zindelijkheid, was voorgoed uit. Niemand heb ik meer zien slaan op ons *Block*, noch op ons *Kommando*. De strenge discipline ging er uit . . . De nieuwe commandant stimuleerde de organisatie van allerlei sport, ontspanning en zelfs kunst. Toen de mensen hun zwakte hadden overeten, werden er bijna dagelijks voetbalwedstrijden georganiseerd.¹

Overduin zag die gehele wijziging van regime louter als een uitvloeisel van de wisseling van commandant, maar dat was niet meer dan de weergave van een gerucht dat hij vernomen had voor hij begin oktober '43 Dachau kon verlaten.² In werkelijkheid deed Weiss niet meer dan zich moeite geven, de nieuwe voorschriften inderdaad uit te voeren – misschien gaf hij zich wel meer moeite dan enige andere *Lagerkommandant*. In Auschwitz (om een tegengesteld voorbeeld te geven) was begin '43 geen sprake van enige wezenlijke verbetering, ja het werd er erger dan ooit: in januari 1943 stierf er 19% van alle gevangenen, in februari zelfs meer dan 25%, pas van maart af gingen de percentages dalen tot in oktober '43 het laagste percentage bereikt werd: 2,3. In Mauthausen (tweede voorbeeld) stierven in '42 bijna veertienduizend-driehonderd gevangenen (gemiddeld bijna twaalfhonderd per maand) en in de eerste vier maanden van '43 waren het gemiddeld per maand bijna dertienhonderd. In Mauthausen bleef ook de order, de gevangenen bij de oorlogsproductie in te schakelen, lange tijd dode letter – het kwam daartoe pas in juni '43, nadat Speer, die Mauthausen geïnspecteerd had (vermoedelijk op 29 maart '43), zich bij Himmler schriftelijk beklaagd had over het beleid van de *Kommandant*. Maar ook dat beklag had onvoldoend effect: begin mei '45 waren de meeste gevangenen in Mauthausen en het nevenkamp

¹ J. Overduin: *Hel en hemel van Dachau*, p. 188-89, 202, 223-24. ² 'In een week tijd', schrijft Overduin (a.v., p. 188), 'was ons leven in het kamp veranderd van een hel in een sanatorium. En achter al deze wonderlijke verbeteringen lag de verandering van commandant. Het beestmens Hoffmann was naar het Oostfront gedirigeerd en een zekere Weiss was in zijn plaats gekomen.' Wij merken hierbij op dat *SS-Hauptsturmführer* Franz Hoffmann nimmer commandant van Dachau is geweest en dat commandant Weiss in september '42 benoemd werd: hij is dus ook commandant geweest in een van de ergste perioden van Dachau. Hoffmann was ook niet naar het Oostelijk front gezonden maar naar Auschwitz. Weiss werd per 1 november '43 commandant van het kamp Lublin; in de laatste maanden van de oorlog fungeerde hij als *Inspekteur der Konzentrationslager*.